

ג'ל יו נות ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ. שנת העשרים וחמש

פרק מ"ב

מקץ (תשכ"ו)

א. מדברי המדרשים:

(1) א. וירא יעקב כי יש שבר במצרים.

בראשית רבה צ"א (א):

"וירא יעקב כי יש שבר במצרים" - (תהלים קמ"ו ה) "אשרי טאל יעקב
בעזרו שברו על ה' אלוקיו", "וירא יעקב כי יש שבר".

(א) מהו בפ' תהלים קמ"ו ה' שהניע את הדרשן לדרשו כפי
סדרשו?

אא (ב) למה חזר הדרשן על פסוקנו (בר' מ"ב א') בסוף דבריו
שוב, מה פרש בו לאחר הסתמכו על תהלים קמ"ו ה'?

(2) בראשית רבה צ"א (א):

(איוב י"ב י"ד) "הן יהרוס ולא יבנה (הבי"ת בקמץ) יסגור על איש ולא
יפתח" - משהרס הקב"ה עצתם של טבטים עוד לא נבנית; "יסגור על איש
ולא יפתח" - (הפ"א בקמץ) אלו עשרת השבטים, שהיו נכנסים ויוצאים
למצרים ולא היו יודעים שיוסף קיים, וליעקב נגלה שיוסף קיים -
"וירא יעקב כי יש שבר במצרים".

(א) מהי "עצתם של טבטים" שנהרסה ע"י הקב"ה?

אא (ב) כיצד דורש בעל המדרש את הפסוק באיוב, במה הוא
מוציאו מידו פשוטו?

(ג) מהי התמיהה על פסוקנו (בר' מ"ב א') שמביאה את הדרשן
לדרשו כפי שדרשו?

(ד) בעל יפה תאר על מדרש רבה: (ר' שמואל יפה אשכנזי, במאה
הרביעית לאלף השני) מקשה לדברי המדרש הנ"ל:

הלא סכמה כתובים בתורה נראה, שחשב
יעקב את יוסף למת, ואיך יאמר הדרשן
"וליעקב נתגלה שיוסף קיים"?

- מה הם הכתובים בתורה שלהם יכוון?

- איך אפשר ליטב דברי המדרש "וליעקב נתגלה" על אף
הכתובים הללו?

(3) בראשית רבה צ"א (א):

(איוב ס' ז') "האומר לחרס ולא יזרח ובעד כוכבים יחתום". "האומר
לחרס ולא יזרח" - זה יעקב, "ובעד כוכבים יחתום" - אלו עשרת השבטים,
שהיו נכנסים ויוצאים למצרים ולא היו יודעים שיוסף קיים. וליעקב
נגלה שיוסף קיים - וירא יעקב כי יש שבר במצרים".

(א) האם דורשים כל שלשת המדרשים את פסוקנו על דרך אחת
אם לא?

(ב) מה הקשי בפסוקנו שהביא כל אחד מהם לדרוש אותו כפי
סדרשו?

(ג) מה הביא את הדרשן לדרוש את הפסוק באיוב ס' כפי שדרשו?

אא (ד) הקשר מפלשי המדרש: לכאורה נראה שתחילת מדרש זה סותר
את סופו: פתח ב"ולא יזרח" - זה יעקב, וסיים "וליעקב
נגלה שיוסף קיים". ישב תמיחה זו!

ב. ז' וירא יוסף את אחיו ויכירם...
ח' ויכל יוסף את אחיו והם לא הכירוהו.

רש"י ח' ד"ה ויכר יוסף... לפי שהניחם חתומי זקן.
ח' ד"ה והם לא הכירוהו: שיצא מאצלם בלא חתימת זקן, ועכשיו מצאוהו
בחתמת זקן.

ומדרש אגדה: ויכר יוסף אחיו: כשנמסרו בידו הכיר שהם אחיו
ורחם עליהם, והם לא הכירוהו כשנפל בידם, לנהוג בו אחוה.

רמב"ן ח' ד"ה והם לא הכירוהו: ... ואמרו רבותינו (וסביא את דברי חז"ל המובאים לעיל ברש"י לד' "ומדרש אגדה"), והנה יששכר וזבולון אינם גדולים מיוסף רק מעט, אבל כיון שהכיר את הגדולים הכיר את כלם. ועוד: היה מכירם מדעתו שיבואו שם והם לא הכירוהו, שלא נתנו לבם שיהיה העבר אשר מכרו לישמעאלים הוא השליש על הארץ.

- אא (1) מדוע לא הסתפק רש"י בפרושו הראשון והביא גם את דברי מדרש האגדה?
- (2) איך אפשר לפרש את הכפל של ויכר יוסף בפ' ז' וח'?
- (3) האם הרמב"ן בדבריו אחר דברי חז"ל עד "ועוד" מתקיף את רש"י או מגן עליו?
- (4) מה ההבדל בין רש"י לרמב"ן בסבת ה"ויכר יוסף... והם לא הכירוהו"?
- אא (5) לדברי מדרש האגדה המובא ברש"י מקשה בעל נפש הגר: וקשה להבין: מאי "ורחם עליהם", הלא נחפץ הוא "ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות" והוא היפוך מן רחמים, שהוא בכעס?
- ישב קושיתו!

ג. שאלות ברשב"ם

- (1) א' ד"ה למה תתראו: כמו (מלכים ב' י"ד ח') "לכה ונתראה פנים" דאסציה שהגיס דעתו להראות גדולתו ליואש מלך ישראל. אף כאן: למה תתראו בפני בני אדם כמו אנשים שיש להם תבואה כל צורכם שאתם מתעכבין כאן ואין לכם תבואה, וכל העם יורדים מצרימה לקנות תבואה, ואתם יושבים ומתראים כאלו יש לכם.
- (א) כיצד מפרש הרשב"ם את הפ' מסלכים ומהו הפירוש הרגיל הניתן לפסוק ההוא?
- (ב) היכן מצינו במקרא התפעל בהוראה זו הניתנת לו כאן בפרושו של הרשב"ם?
- (2) ט' ד"ה ערות: פרצות החומות ומאיזה מקום נוחה ליכבש. כדכתיב (תבוק ג' י"ג) "ערות יסוד", (תהלים קל"ז ז') "ערו ערו עד היסוד", (ישעיה י"ט ז') "ערות על יאור". ולפי שהיו בעלי קומה וכלם עשרה כל שעה ביחד ולא היו בפרדים אלו מאלו כשאר בני אדם הבאים משאר מקומות לשבור בר, אמר להם: מרגלים אתם.
- אא למה לא פרש מלת "ערות הארץ" כפי שפרשו סבו רש"י ד"ה ערות הארץ:
- גלוי הארץ, מהיכן היא נוחה להכבש, כמו (ויקרא כ') "את מקורה הערה, וכמו (יחז' י"ז) "עירום ועריה", וכן כל "ערוה" שבמקרא לשון גלוי.
- (3) ד"ה כלנו בני איש אחד נחנו: לכך אנו הולכים יחד ולא בשביל עצה רעה כמרגלים.
- מה הקשי שאותו הוא מיישב?
- (4) י"ב ד"ה ויאמר אליהם: לא כי ערות הארץ באתם לראות, שאם לא כן, איך לא נשאר אחד מכם את אניכם, כלומר: אצלו ולדעת אם בניסין קיים אמר להם כן. והם השיבו: "שנים עשר עבדיך אחים אנחנו וגו'", וכן כתוב לפנינו (מ"ג ז') "שאל שאל האיש לנו ולסוללתנו".
- (א) מה הקשי בפ' י"ב שרצה הרשב"ם לישב?
- (ב) מה הקשי בפ' י"ג שרצה לישב?
- (ג) לשם מה סביא הרשב"ם הנה את ס"ג ז'?
- (ד) מהו הקשי בפסוק ההוא (במ"ג ז') הסיושב כאן דרך אגב בדברי הרשב"ם?
- (ה) היאך ניתן לישב את הקשי ההוא (במ"ג ז') בישוב אחר מזה של הרשב"ם כאן?
- (5) כ"א ד"ה הצרה הזאת: מזה כנגד מזה, אנחנו השלכנוהו בבור והנה אנחנו נאסרים בבית השבי.
- היכן מתבטא ענין "מזה כנגד מזה" בלשון פסוקנו?